

تأثیر رانت نفت و گرمایش زمین بر شادمانی با تأکید بر نقش حکمرانی خوب در کشورهای نفتی

فرونش السادات صدری^۱، ناریس امین رشتی^{۲*}، آزاده محرابیان^۳، رؤیا سیفی‌پور^۴

Doi: 10.82383/jdep.2025.1226862

چکیده

هدف مقاله حاضر تحلیل اثر رانت نفت و گرمایش زمین بر شادمانی با توجه به نقش حاکمیت در ۱۴ کشور نفتی طی دوره زمانی ۲۰۲۳-۲۰۱۰ است. نتایج حاصل از برآورد الگوی مقاله با استفاده از روش PQARDL نشان داد که در بلندمدت رانت نفت در کوانتایل میانی و بالا بر شادمانی تأثیر منفی و فزاینده داشته، اما در کوتاه‌مدت تنها در کوانتایل بالا بر شادمانی تأثیر منفی داشته‌است. حکمرانی خوب در بلندمدت در هر سه کوانتایل و در کوتاه‌مدت در کوانتایل پایین تأثیر مثبت داشته‌است. در بلندمدت افزایش گرمایش زمین در هر سه کوانتایل بر شادمانی تأثیر منفی داشته، اما در کوتاه‌مدت در همه کوانتایل‌ها تأثیر معناداری نداشته‌است. تأثیر تعاملی گرمایش زمین و حکمرانی خوب در بلندمدت در هر سه کوانتایل منفی است و در کوتاه‌مدت در هیچ کوانتایلی معنادار نیست. اثر نهایی گرمایش زمین در بلندمدت نشان داد که حدآستانه‌ای حکمرانی خوب در کوانتایل پایین برابر با ۰/۶۵- است. با گذر حکمرانی خوب از حدآستانه، به کاهش اثر منفی گرمایش زمین بر شادی می‌انجامد. در بلندمدت در کوانتایل میانی (بالا) حدآستانه شاخص حکمرانی خوب برابر با ۰/۹۱- (۰/۸۶-) است. متغیر ضریبی رانت نفت و حکمرانی خوب در کوانتایل‌های میانی و بالا تأثیر منفی بر شادمانی داشته اما در کوتاه‌مدت در هیچ کوانتایلی تأثیر معناداری نداشته‌است. اثر نهایی رانت نفت در بلندمدت نشان داد که در کوانتایل میانی (بالا) حدآستانه‌ای حکمرانی خوب برابر با ۱/۲۵- (۱/۱۶-) است. با گذر حکمرانی خوب از حدآستانه، اثر منفی رانت نفت بر شادی کاهش می‌یابد. آزمون تقارن حاکی از متقارن بودن ضرایب رانت نفت، حکمرانی خوب و متغیر ضریبی رانت نفت و حکمرانی خوب و نامتقارن بودن ضرایب گرمایش زمین در بلندمدت و کوتاه‌مدت در کوانتایل‌های مختلف است.

واژگان کلیدی: رانت نفت، گرمایش زمین، شادی، روش خودتوضیحی با وقفه‌های توزیعی کوانتایل.

^۱ دانشجوی دکتری، گروه علوم اقتصادی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. farnoosh.sadri@iau.ac.ir

^۲ استادیار، گروه علوم اقتصادی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) n.aminrashti@iau.ac.ir

^۳ استادیار، گروه علوم اقتصادی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. azadehmehrabian@iau.ac.ir

^۴ استادیار، گروه علوم اقتصادی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Roy.seifipour@iau.ac.ir

۱- مقدمه

جستجوی شادی و خوشبختی توسط انسان‌ها از مهمترین اهدافی است که از زمان فیلسوفانی همچون ارسطو^۱، بنتام^۲ و میل^۳ مورد توجه بوده است. اقتصاددانان نئو کلاسیک به منظور اندازه‌گیری رفاه جامعه مفاهیمی همچون ثروت، دارایی، مصرف و پول را در نظر می‌گرفتند، اما امروزه مفهوم شادمانی در مقایسه با رفاه مادی، جایگاه مناسبی در تحلیل‌های رفاهی بین اقتصاددانان یافته است (گراهام^۴، ۲۰۱۱). شادمانی پدیده‌ای روان‌شناختی و اجتماعی است، اما پدیده‌ای مادی نیز به حساب می‌آید زیرا میزان شادمانی و رضایت از زندگی انسان‌ها در عملکرد اقتصادی آن‌ها نقش به‌سزایی دارد (منصف و همکاران، ۱۳۹۸). در میان تحقیقاتی که عوامل اقتصادی مؤثر بر شادی را بررسی نموده‌اند می‌توان به مطالعاتی در زمینه اثر درآمد بر شادی (استرلین^۵، ۱۹۹۵؛ کاربلی و سدرینی^۶، ۲۰۰۹)، اثر نابرابری درآمدی بر شادی (آلسینا و همکاران^۷، ۲۰۰۲)، اثر ثروت بر شادی (آرگایل^۸، ۲۰۱۳)، اثر تورم و بیکاری بر شادی (نابه و راتزل^۹، ۲۰۱۰) و اثر سیاست‌های پولی بر شادی (راپرا و لیونگاس^{۱۰}، ۲۰۱۱) اشاره کرد (صدافت کالمرزی و همکاران، ۱۳۹۹). از دیگر مواردی که می‌تواند بر میزان شادمانی افراد جامعه مؤثر باشد، ویژگی‌های محیطی و شرایط زیستی کشور است. ویلسون^{۱۱} (۲۰۰۰) ارتباط بین شادی و محیط‌زیست را با بهره‌گیری از نظریه بیوفیلیا^{۱۲} که برای توصیف ماهیت ارتباط و پیوند تنگاتنگ بین انسان‌ها و طبیعت و دیگر اشکال حیات مطرح می‌شود، توضیح داد. بر اساس مستندات فراوانی، حضور در طبیعت به کاهش سطح اضطراب و افسردگی، افزایش اعتماد به نفس و بهبود سلامت افراد منجر می‌شود و در نتیجه به شادمانی افراد می‌انجامد (حسابی و همکاران، ۱۳۹۷).

یکی از ویژگی‌های کشورهای که محیط‌زیست سرشار از منابع طبیعی دارند (مانند ایران) تک‌محصولی شدن و وابستگی ساختار اقتصادی آن‌ها به درآمدهای حاصل از صادرات این منابع به ویژه منابع نفتی می‌باشد. این موضوع سبب ارتقای جایگاه بخش نفت در تولید ناخالص داخلی اینگونه کشورها شده و به دلیل انتقال شوک‌های جهانی قیمت نفت به اقتصاد داخلی و اثرگذاری آن بر متغیرهای خرد و کلان اقتصادی کشور به معضلی اساسی برای اقتصاد این کشورها تبدیل می‌شود (اصغری‌پور و برادران خانیان، ۱۳۹۷). تا کنون مطالعات محدودی در مورد اثر وابستگی به رانت و درآمدهای نفتی بر شادمانی انجام شده که به نتایج مشابه و یکسانی منتهی نشده‌اند. در این مورد می‌توان به مطالعات اسلسمن^{۱۳} (۲۰۲۳) و لو و سهیل^{۱۴} (۲۰۲۲) که به اثر مثبت رانت نفت بر شادی و مطالعات الماساه و حسنین^{۱۵} (۲۰۲۲)، میگنامیسی و کوته^{۱۶} (۲۰۲۱) که به اثر منفی رانت نفت بر شادی دست یافتند اشاره کرد. از طرفی مطالعاتی نظیر اسلسمن (۲۰۲۲) و اوپالیه و نواچاکا^{۱۷} (۲۰۱۹) اثر معنی‌داری بین رانت نفت و شادی نیافتند. نتیجه مطالعات داخلی همچون صدافت کالمرزی و همکاران (۱۴۰۰) و (۱۳۹۹) به اثر غیرخطی و آستانه‌ای رانت نفت بر شادی به صورت U معکوس در کشورهای عضو اوپک دست یافته‌اند. فرجی دیزجی و همکاران (۱۴۰۲) نیز اثر منفی رانت منابع طبیعی بر شادمانی را در کشورهای منتخب دارای منابع طبیعی سرشار نتیجه گرفته‌اند. با توجه به اینکه مطالعات در مورد اثر رانت و درآمدهای نفتی بر شادمانی به نتیجه مشابهی دست نیافته‌اند، ارتباط این دو متغیر با یکدیگر مبهم است.

همانگونه که حضور در طبیعت و برخورداری از مواهب خدادادی موجود در آن بر شادی تأثیر مثبت دارد، به همین ترتیب صدمات و آسیب‌های زیست‌محیطی می‌تواند شادمانی افراد را به طور قابل توجهی متأثر نموده و اثرات مستقیمی بر سلامت جسم و روان افراد برجای

¹ Aristotle

² Bentham

³ Mill

⁴ Graham

⁵ Easterlin

⁶ Carabelli & Cedrini

⁷ Alesina et al

⁸ Argyle

⁹ Knabe & Rätzel

¹⁰ Ruprah & Luengas

¹¹ Wilson

¹² Biophilia

¹³ Slesman

¹⁴ Lu & Sohail

¹⁵ Elmassah & Hassanein

¹⁶ Mignamissi & Kuete

¹⁷ Opaleye & Nwachukwu

بگذارد. به‌ویژه در دنیای مدرن و صنعتی امروزی به دلیل استفاده بیشتر از منابع و انرژی‌های طبیعی در تولید کالاها و خدمات مورد نیاز جوامع منجر به برداشت بیشتر و بعضاً تخلیه منابع طبیعی می‌شود و اثرات مخرب زیست‌محیطی به معضلی برای جهانیان تبدیل شده است. از اواخر سده ۲۰ میلادی تهدیدات زیست‌محیطی شکل جدیدی پیدا کرد که یکی از مهمترین آن‌ها، گرمایش زمین می‌باشد که به مفهوم وقوع تغییرات در میانگین، حداقل، حداکثر، پراکندگی و سایر آماره‌های عناصر اقلیمی است (فیلد و باروس^۱، ۲۰۱۴). گرمایش زمین با تحمیل نمودن هزینه‌های اقتصادی به کشورها، رشد اقتصادی آن‌ها را با مشکل مواجه کرده و از این طریق نیز بر شادمانی افراد تأثیر منفی می‌گذارد (صادقی‌نیا و همکاران، ۱۴۰۰).

در این میان شاخص‌های کیفیت نهادی که شرایط کلی حاکم بر جامعه را مشخص می‌نماید همچون کیفیت نهادهای حکمرانی دولت (کیفیت بالای دموکراسی، حقوق انسانی و نیز برخورداری از سیستم درمانی پیشرفته‌تر که افراد ملل ثروتمند از آن برخوردارند) تا حد زیادی می‌تواند بر میزان شادمانی افراد جامعه مؤثر باشد (ادینگتون و شومان^۲، ۲۰۰۴). از طرفی نحوه حکمرانی دولت در برقراری ارتباط بین برخورداری از منابع طبیعی و رفاه و رونق اقتصادی نقش کلیدی دارد که می‌تواند میزان رضایت خاطر و سطح شادمانی افراد جامعه را تحت تأثیر قرار دهد (فرجی دیزجی و همکاران، ۱۴۰۲). کیفیت حکمرانی دولت همچنین در عملکرد زیست‌محیطی که بر رفاه و شادمانی جامعه اثرگذار است نیز مؤثر است (محمدزاده و قهرمانی، ۱۳۹۶).

در کشورهای نفتی با توجه به پایین بودن شاخص‌های حکمرانی خوب، در مورد عملکرد محیط‌زیست باید بیش از پیش تامل شود. بدین ترتیب پژوهش حاضر با هدف تحلیل اثر رانت نفت و گرمایش زمین بر شادمانی در کشورهای منتخب نفتی با تأکید بر حکمرانی خوب انجام می‌شود تا از نتایج حاصل بتوان به منظور بهبود شادی در این کشورها بهره‌مند شد. بر این اساس مقاله حاضر در ۵ بخش تهیه شده است. پس از مقدمه و در بخش دوم مبانی نظری ارائه خواهد شد. بخش سوم به پیشینه پژوهش اختصاص دارد. بخش چهارم روش تحقیق و نتایج برآوردها ارائه می‌شود و بخش پنجم نیز به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات سیاستی می‌پردازد.

۲- مبانی نظری

۲-۱- اثر رانت نفت بر شادمانی

برخورداری از منابع طبیعی و خدادادی همچون نفت می‌تواند به طرق مختلفی بر شادی جامعه مؤثر واقع شود. درآمدهای نفتی و رانت حاصل از آن می‌تواند از بعد مثبت و منفی شادمانی را در جامعه متأثر نماید که در ادامه به ابعاد مختلف اشاره می‌شود.

الف- اثرات مثبت رانت نفت بر شادمانی

در رابطه با اثر مثبت احتمالی درآمدهای نفتی بر شادمانی، می‌توان گفت که درآمدهای نفتی به دلیل فراهم نمودن منابع درآمدی قلیل توجهی برای تأمین بودجه دولت، از یک‌سو می‌تواند با کاهش بار مالیاتی بر دوش مردم، سبب افزایش درآمد قابل تصرف مردم شود و امکان افزایش مخارج تفریحی، مسافرتی، سرگرمی و خرید انواع کالاها و خدماتی که آسایش بیشتری برای مردم پدید می‌آورد را فراهم نماید. از سوی دیگر درآمدهای نفتی دولت را قادر می‌سازد تا با افزایش مخارج آموزشی، بهداشتی، تفریحی، ورزشی و زیرساختی خود به ارتقای سطح شادمانی در جامعه کمک نماید (صدقت کالمرزی و همکاران، ۱۴۰۰). درآمدهای نفتی همچنین می‌تواند منجر به تحکیم امنیت در کشورهای نفتی شود و در نتیجه به افزایش شادی در جامعه بیانجامد (زمان‌زاده و الحسینی، ۱۳۹۱) زیرا که در صورت عدم وجود امنیت در جامعه، که مسئله مبتلا به برخی از کشورهای در حال توسعه نیز می‌باشد، سطح شادی در جامعه کاهش خواهد یافت (اوونیل، ۲۰۰۲).

ب- اثرات منفی رانت نفت بر شادمانی

در مورد اثر منفی احتمالی برخورداری از درآمد و رانت نفتی بر شادمانی نیز می‌توان بیان نمود که در برخی از کشورها به دلیل نوع حاکمیت و توزیع گزینشی رانت نفت میان صاحبان قدرت ممکن است در توزیع رانت نفت بین گروه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نابرابری ایجاد شود و به خشونت، اعتراض و شورش سایر گروه‌هایی بیانجامد که از این رانت برخوردار نشده‌اند و از این طریق به ایجاد ناامنی دامن بزند (زمان‌زاده و الحسینی، ۱۳۹۱). همچنین رانت نفت با ایجاد منابع درآمدی کافی برای دولت‌ها، موجبات عدم نیاز دولت به مالیات را فراهم کرده و به تضعیف نظام مالیاتی و عدم شفافیت

¹ Field & Barros

² Eddington & Shuman

در اقتصاد منجر می‌شود. تضعیف نظام مالیاتی به عنوان حلقه واسطه اقتصاد دولتی و مردمی، سبب می‌شود که ارتباط سیاست‌گذاری اقتصادی با تقویت اقتصاد مردمی کمرنگ شده و با ایجاد اثرات منفی حاصل از سیاست‌گذاری‌های ضد توسعه‌ای و ضد تولیدی به کاهش رشد بلندمدت اقتصادی، افزایش نرخ بیکاری و نارضایتی عمومی منجر می‌شود که در نتیجه آن سطح شادمانی کاهش خواهد یافت. همچنین وجود منابع عظیم نفتی، دولت را به کانونی برای خلق و توزیع رانت تبدیل می‌کند و از طریق تشدید فعالیت‌های رانت‌جویی و گسترش فساد اقتصادی به اعتماد مردم به دولت آسیب رسانده و سطح شادی را کاهش می‌دهد. از طرفی افزایش مخارج دولت به دنبال افزایش درآمدهای نفتی، منجر به بزرگتر شدن اندازه دولت در اقتصاد شده و سهم بخش خصوصی نسبت به بخش دولتی را از طریق اثر برون‌رانی کاهش داده و موجب تضعیف بخش خصوصی می‌شود که در بلندمدت به اثرات منفی بر تولید و اشتغال می‌انجامد. گسترش اندازه دولت همچنین می‌تواند به تشدید ناکارآمدی اقتصادی و گسترش بروکراسی ناکارآمد دامن زده و مانعی بر سر راه اقتصاد مردمی باشد (صداقت کالمرزی و همکاران، ۱۴۰۰).

بروز شوک‌های منفی نفت نیز احتمال بروز کسری بودجه را در کشورهای وابسته به نفت افزایش داده و نحوه تامین این کسری، همچون استقراض از بانک مرکزی موجب تورم شده و به مثابه مالیات پنهان- مالیات تورمی عمل می‌کند و با کاهش قدرت خرید مردم و افزایش نابرابری در آمدی، موجبات کاهش سطح شادمانی را فراهم می‌کند (نادمی، ۲۰۱۸).

۲-۲- تأثیر گرمایش زمین بر شادمانی

محیط‌زیست موهبتی خدادادی است که بستر لازم برای تداوم حیات بشر و سایر موجودات زنده را فراهم می‌آورد، و از طرفی به عنوان کالایی اقتصادی شناخته می‌شود که در حوزه کالاهای عمومی قرار دارد و علی‌رغم نداشتن بازار و قیمت‌بازاری می‌تواند با آثار جانبی، تخریب و تخلیه مواجه شود (حسابی و همکاران، ۱۳۹۷). در سال‌های اخیر، مبارزه با گرمایش جهانی به یک موضوع مهم برای کشورهای صنعتی و در حال توسعه تبدیل شده است، زیرا با تأثیرگذاری بر پارامترهای مختلف اقتصاد کلان، سلامت اقتصاد جهانی را تهدید می‌کند (اوداگا و موچاپوندا، ۲۰۲۲).

گرمایش زمین به معنای تغییرات بلندمدت در الگوهای آب و هوایی و دمای متوسط کره زمین عمدتاً ناشی از فعالیت‌های انسانی است. شواهد علمی نشان می‌دهد میانگین دمای جهانی از دوره پیشاصنعتی (۱۹۰۰-۱۸۵۰) تاکنون ۳/۱ درجه سانتیگراد افزایش یافته و به آستانه بحرانی ۵/۱ درجه سانتیگراد تعیین شده در توافق پاریس نزدیک شده است. این پدیده با پیامدهای گسترده‌ای همچون افزایش ۱۰ سانتیمتری سطح دریاهای ۱۹۹۳، ذوب یخ‌چال‌ها و تشدید رویدادهای حدی آب‌وهوایی همراه بوده است. از دلایل اصلی گرمایش زمین می‌توان به انتشار گازهای گلخانه‌ای اشاره کرد. سوزاندن سوخت‌های فسیلی (نفت، زغال‌سنگ، گاز) دلیل افزایش ۵۰ درصدی غلظت دی‌اکسید کربن جو از دوران صنعتی شدن است (لئونگ و همکاران، ۲۰۲۳). گازهایی مانند CO₂ و متان با جذب تابش مادون‌قرمز، انرژی اضافی در سیستم اقلیمی زمین به دام می‌اندازند. این پدیده طبیعی با فعالیت‌های انسانی تشدید شده است (لئونگ و همکاران، ۲۰۲۳). جنگل‌زدایی و تغییر کاربری اراضی ۲۳ درصد از انتشارات جهانی گازهای گلخانه‌ای را تشکیل می‌دهد. ذوب یخ‌های قطبی کاهش بازتابندگی سطح زمین و جذب بیشتر انرژی خورشیدی را در پی دارد و آزادسازی متان از خاک‌های منجمد قطبی چرخه معیوب گرمایش را تسریع می‌کند (دی‌استفانو و همکاران، ۲۰۲۵).

مطالعات اخیر نشان می‌دهند در صورت تداوم روند فعلی، احتمال رسیدن به گرمایش ۲ درجه سانتیگراد تا ۲۰۶۰ به بیش از ۸۰ درصد افزایش می‌یابد (گرو، ۲۰۲۳). بر اساس توافق پاریس، کشورها موظفند تا پایان ۲۰۲۵ برنامه‌های اصلاح شده کاهش انتشار را ارائه دهند که شامل اهداف کمی برای بخش‌های انرژی و کشاورزی است. حفاظت از جنگل‌ها و احیای تالاب‌ها می‌تواند تا ۳۷ درصد از کاهش انتشار مورد نیاز برای محدودسازی گرمایش به ۵/۱ درجه را تأمین کند (دی‌استفانو و همکاران، ۲۰۲۵). افزایش دما می‌تواند تغییرات رفتاری ایجاد کند. مثلاً ممکن است به افزایش پرخاشگری و خشونت منجر شود. این تغییرات علاوه بر اثرگذاری بر محیط‌زیست و اقتصاد، سلامت جسمانی و روانی و در واقع میزان شادی و خوشبختی انسان‌ها را نیز متأثر می‌نماید (مرکز تحقیقات تغییر اقلیم و سلامت، ۱۴۰۳).

۲-۳- تأثیر حکمرانی خوب بر شادمانی

بنا به تعریف بانک جهانی حکمرانی خوب شامل سنت‌ها و نهادهایی است که قدرت به منظور مصلحت عمومی در یک کشور به وسیله آن‌ها اعمال می‌شود. در واقع می‌توان گفت که حکمرانی به کارگرفتن قدرت به منظور مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور در راستای دستیابی به توسعه است (وود، ۱۹۹۹).

حکمرانی خوب به عنوان یکی از عوامل کلیدی در افزایش سطح شادی و رفاه اجتماعی شناخته می‌شود. پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهند کیفیت حکمرانی نه تنها بر میانگین شادی، بلکه بر توزیع عادلانه‌تر آن در جامعه تأثیر گذار است. این رابطه از طریق مکانیسم‌های متعددی شامل بهبود خدمات عمومی، تقویت عدالت اجتماعی، افزایش اعتماد به نهادهای حکومتی و ارتقای حاکمیت قانون محقق می‌شود. مطالعات تجربی تأکید می‌کنند که بهبود کیفیت حکمرانی به ویژه در رابطه با کارایی بوروکراسی، شفافیت، و پاسخگویی دولت ارتباط قوی با رضایت از زندگی و در واقع شادی دارد. اثر مثبت حکمرانی بر شادی به ویژه در سطوح بالای حکمرانی و به دلیل تأثیر حکمرانی بر رشد اقتصادی، مشهودتر است (لایارد و دینو، ۲۰۲۳). از طرفی حکمرانی مطلوب با کاهش فساد و توزیع عادلانه‌تر منابع، احساس برابری را تقویت می‌کند که این امر به نوبه خود باعث می‌شود اعتماد به دولت افزایش یافته و رضایت از زندگی و شادی نیز افزایش پیدا کند (لین و همکاران، ۲۰۲۲). بر اساس مطالعه لین و همکاران (۲۰۲۲) افزایش یک درصدی در حاکمیت قانون در چین طی دوره زمانی ۲۰۲۰-۱۹۹۸، توانسته به افزایش ۱/۵ درصدی شادی و افزایش ۰/۱۴ درصدی سلامت عمومی بیانجامد. این اثر از طریق دو کانال محقق شده است که شامل کاهش آلودگی محیط‌زیست ناشی از مقررات کارآمد و ثبات اقتصادی ناشی از اجرای قراردادهای بوده است. همچنین حکمرانی دولت در شرایط وقوع بحران‌ها نیز بر شادی افراد جامعه موثر است. در این راستا بررسی‌های میدانی در ووهان طی همه‌گیری کووید-۱۹ نشان داد که حکمرانی محلی کارآمد (تأمین کالاهای اساسی و دسترسی به درمان) نقش حیاتی در حفظ شادی داشت. با این حال، مشارکت بیش از حد گروه‌های محلی، گاهی منجر به تعارضات اجتماعی و کاهش شادی می‌شد که اهمیت تعادل در سیاست‌گذاری را نشان می‌دهد (چنگ و جیانگ، ۲۰۲۳). از طرفی اثر اندازه دولت بر شادی به کیفیت حکمرانی وابسته است. دولت‌های بزرگ با کیفیت بالا شادی را افزایش می‌دهند، درحالی‌که دولت‌های ناکارآمد صرف نظر از اندازه، بر شادمانی اثر منفی دارند (لایارد و دی‌نوه، ۲۰۲۳).

با توجه به مبانی ارائه شده و ارتباطی که کیفیت نهادها از جمله حکمرانی خوب قادر است بر متغیرهای اقتصادی به‌ویژه متغیرهای مرتبط با نحوه فعالیت دولت بر جای بگذارد، در بخش بعدی امکان و نحوه نقش‌آفرینی حکمرانی خوب در اثرگذاری متغیرهای رلنت نفت و گرمایش زمین بر شادمانی ارائه خواهد شد.

۲-۴- نقش حکمرانی خوب در ارتباط بین رانت نفت با شادمانی

هرچند به نظر می‌رسد که کشورهای دارای منابع طبیعی نسبت به دیگر کشورها از فرصت‌های دستیابی به رشد و توسعه بالاتری برخوردارند، اما از دهه ۱۹۸۰ به بعد، جنبه‌هایی از پیامدهای نامطلوب غنای منابع طبیعی پدید آمده است و تحت عنوان پدیده نفرین منابع شهرت یافته است. به موجب پدیده نفرین منابع، کشورهای غنی از منابع طبیعی از رشد آهسته‌تری نسبت به دیگر کشورها برخوردار شده‌اند (الماساه و حسنین، ۲۰۲۲). برخی مطالعات انجام شده در این رابطه (زاله، ۲۰۱۹ و هو و شیائو، ۲۰۰۷) سرمایه انسانی را به عنوان کانالی برای تبدیل نفرین منابع به موهبت بیان نموده‌اند و برخی مطالعات (لاشیتو و ورکر، ۲۰۲۰ و سینه‌ها و سنگوپتا، ۲۰۱۹) نیز به اهمیت کیفیت نهادی به ویژه نهادهای حکمرانی در کشور به عنوان عامل بهبود عملکرد اقتصادی در کشورهای برخوردار از منابع طبیعی تأکید داشته‌اند. این دسته از اقتصاددانان یکی از مجرای اصلی سوء تأثیر رانت منابع طبیعی بر اقتصادها را گسترش فساد در ساختار سیاسی و اقتصادی که وابسته به کیفیت نهادی هر کشور می‌باشد، می‌دانند (ناصری و همکاران، ۱۳۹۶).

برخی اندیشمندان معتقدند که وجود ضعف ساختاری و نهادی موجود و پدیده نفرین منابع موانعی را در جهت استفاده مناسب از منابع نفتی ایجاد کرده و رانت نفت نیز این ضعف را تشدید نموده است (بیات بقائی و همکاران، ۱۴۰۰). از دیدگاه اقتصاد سیاسی رابطه بین ثروت حاصل از منابع طبیعی و میزان شادمانی در کشورها نیز می‌تواند از ویژگی‌های نهادی و نحوه حکمرانی متأثر شود (ادینگتون و شومن، ۲۰۰۴). از این دیدگاه ثروت حاصل از منابع طبیعی منجر به ایجاد تضاد منافع بین سیاستمداران، قبایل محلی و شهروندان شده و می‌تواند به تحریک ذینفعان برای دنبال کردن فعالیت‌های رانت‌جویانه بیانجامد و موجبات تضییع حقوق سایر اقشار جامعه را فراهم آورده و از این طریق به نارضایتی و کاهش شادمانی آن‌ها بیانجامد (اوگان‌دیا، ۲۰۱۰). این در حالی است که حکمرانی مؤثر دولت‌ها علاوه بر اینکه نقشی اساسی در تضمین توزیع عادلانه منافع حاصل از این منابع بر عهده دارد و قادر است از این طریق به افزایش رفاه ذهنی و شادمانی مردم جامعه کمک نماید، نقشی کلیدی در مدیریت و حفظ منابع طبیعی نیز ایفاء می‌کند (مجیا آکوستا، ۲۰۱۱).

۲-۵- نقش حکمرانی خوب در ارتباط بین گرمایش زمین و شادمانی

حکمرانی خوب در زمینه گرمایش زمین نیز قادر است با مدیریت مناسب و ایجاد تدابیر قوی به منظور کاهش دادن گرمایش زمین، به حفظ منابع و کاهش اثرات منفی آن از جمله تأثیر بر شادمانی افراد جامعه، کمک نماید (تن قطاری، ۱۴۰۱). شاخص‌های حکمرانی خوب می‌تواند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر انتشار گازهای گلخانه‌ای و ایجاد آلودگی و گرمایش زمین تأثیر گذار باشند. در این راستا کیفیت تنظیم مقررات می‌تواند خروجی‌های محیط‌زیست را

تحت تأثیر قرار دهد. وجود خط‌مشی شفاف برای صدور مجوز و پرداخت مالیات منجر به انجام فعالیت‌های تولیدی در چارچوب قوانین و مقررات شده و آسیب کمتری را به محیط‌زیست وارد می‌سازد (استی و پورتر، ۲۰۰۵).

همچنین کارآیی و اثربخشی دولت منجر به کاهش تشریفات اداری، ناکارآمدی بوروکراتیک، اداره ضعیف دولت، سوء مدیریت مالی در بخش محیط‌زیست می‌شود. در مقابل وجود فساد در ساختار اداری می‌تواند از طریق دریافت رشوه توسط کارکنان بخش دولتی به تغییر قوانین در راستای منافع گروهی خاص در رابطه با انتشار گازهای گلخانه‌ای و تخریب محیط زیست منتهی شود (بهرامی نیا و همکاران، ۱۴۰۲).

۳- پیشینه پژوهش

از مطالعات داخلی مرتبط با موضوع پژوهش حاضر می‌توان به مطالعه آسایش و همکاران (۱۴۰۳) اشاره کرد که با استفاده از روش خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی پانلی (Panel ARDL) اثر حکمرانی خوب بر شادی در کشورهای منتخب مناطی دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۲۰ را تحلیل نموده و نتیجه گرفتند که برای کشورهای با درآمد بالا تولید ناخالص داخلی سرانه و اثربخشی دولت منجر به افزایش شادی شده است. در کشورهای با درآمد پایین رشد تولید ناخالص داخلی سرانه، مسئولیت‌پذیری دولت و کیفیت نظارت دولت اثر منفی و اثربخشی دولت اثر مثبت بر شاخص شادی داشته است. برای کشورهای با درآمد بالا مسئولیت‌پذیری، ثبات سیاسی و فساد اثر منفی و تولید ناخالص داخلی، کیفیت و نظارت دولت اثر مثبت بر شادی داشته‌اند. ذیبحی و همکاران (۱۴۰۳) با استفاده از رگرسیون کوانتایل نشان دادند که در مجموعه‌ای از کشورهای منتخب سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) طی دوره زمانی ۲۰۱۳-۲۰۲۰، مصرف سرانه انرژی‌های تجدیدپذیر در همه دهک‌ها به جز دهک نهم دارای اثر مثبت و شاخص حکمرانی خوب و تولید ناخالص داخلی سرانه در همه دهک‌ها دارای اثر مثبت هستند. نتایج مطالعه دامن باغ و سجادیان (۱۴۰۲) با به کارگیری روش پرسشنامه‌ای بیانگر آن بود که آلودگی و گرد و غبار، وضعیت فاضلاب و پسماند و مخاطرات طبیعی ناشی از سیل بر شادی و نشاط شهروندان اهوازی در سال ۱۴۰۱ تأثیر منفی داشته است. فرجی دیزجی و همکاران (۱۴۰۲) با استفاده از روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM) نشان دادند که رانت منابع طبیعی دارای اثر منفی و حکمرانی خوب دارای اثر مثبت بر شادمانی در ۶۶ کشور دارای رانت منابع طبیعی بالای ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی، طی دوره زمانی ۲۰۰۵-۲۰۱۸ بوده است. همچنین اثر تعاملی رانت منابع طبیعی و حکمرانی خوب بر شادمانی، منفی بوده که نشان می‌دهد اتکاء بر رانت‌های منابع طبیعی منجر به تضعیف آثار مثبت حکمرانی خوب بر روی شادمانی می‌گردد. صداقت کالمرزی و همکاران (۱۴۰۰) با به کارگیری روش معادلات همزمان پویای تابلویی نشان دادند که در کشورهای اوپک طی دوره زمانی ۲۰۰۵-۲۰۱۶ تأثیر رانت نفت بر شادمانی و رشد اقتصادی به صورت آستانه‌ای بوده و رانت نفت تا قبل از آستانه ۲۶/۲۵ درصد از نسبت رانت نفت به تولید ناخالص داخلی، اثری مثبت بر رشد اقتصادی داشته اما پس از عبور از حد آستانه مذکور تأثیری منفی و معنی‌دار بر رشد اقتصادی داشته است که حاکی از پدیده نفرین منابع در کشورهای صادرکننده نفت اوپک است. نتیجه مشابهی نیز برای اثر رانت نفت بر شادمانی حاصل شده است به طوری که تا قبل از آستانه ۹۲/۲۶ درصد از نسبت رانت نفت به تولید ناخالص داخلی، رانت نفت تأثیری مثبت و معنی‌دار بر شادمانی داشته است اما پس از عبور از این حد آستانه، رانت نفت تأثیری منفی و معنی‌دار بر شادمانی برجای گذاشته است که می‌تواند منعکس کننده وجود پارادوکس استرلین در کشورهای اوپک باشد. نتایج مطالعه حسابی و همکاران (۱۳۹۷) با استفاده از روش داده‌های تابلویی^۱ برای ۱۵۵ کشور جهان طی دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۱۶ (به صورت دو سالانه) حاکی از آن بود که بهبود عملکرد محیط‌زیست تأثیر مثبت بر شادمانی در کشورهای مورد مطالعه داشته است. تأثیر متغیرهای کنترلی شامل ضریب جینی و اثر منفی محیطی (میانگینی از مجموع احساسات منفی ناشی از محیط) بر شادمانی منفی بوده، اما آزادی انتخاب تأثیر مثبت بر شادمانی داشته است.

از مطالعات خارجی مرتبط با موضوع پژوهش نیز می‌توان مطالعه کو و همکاران^۲ (۲۰۲۴) را نام برد که با به کارگیری روش داده‌های تابلویی نشان دادند که انتشار گازهای گلخانه‌ای اثرات مستقیم محدودی بر شادی در ۱۴۰ کشور طی دوره زمانی ۲۰۰۸-۲۰۲۰ داشته است. در کشورهای توسعه‌یافته ارتباط منفی بین انتشار گازهای گلخانه‌ای و شادی حاصل شد، در حالی که رشد اقتصادی نقش غالب در شکل‌دهی شادی در کشورهای در حال توسعه را داشته است. نتایج مطالعه اسلسمن^۳ (۲۰۲۳) با استفاده از روش داده‌های تابلویی بیانگر آن بود که اثر نامطلوب رانت نفت بر شادی یا رفاه ذهنی در ۳۱ کشور صادرکننده نفت طی دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۱۹ تأیید نشده است. همچنین رانت نفت منجر به افزایش اثرات حاشیه‌ای مثبت درآمدی بر شادمانی شده است. از طرفی نتایج بیانگر آن بود که نفت که از طریق دیگر کانال‌ها نیز بر شادی اثر منفی نداشته است. این موضوع موید آن است که کانال‌های مؤثر بر شادی از جانب

^۱ Panel Data

^۲ Ko et al.

^۳ Slesman

نفرین منابع اثر گذار نبوده و به افزایش رفاه منجر شده‌اند. اسلسمن (۲۰۲۲) با استفاده از روش گشتاورهای تعمیم یافته پویا (GMM) نشان داد که نفرین منابع طبیعی به طور کلی و تفکیک شده بر شادمانی در ۱۱۲ کشور طی دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۱۹ تأیید نمی‌شود و در نتیجه در کشورهای مورد بررسی منابع طبیعی نه مصیبت و نه موهبت بوده است. الماساه و حسنین^۱ (۲۰۲۲) با استفاده از روش خودتوضیحی با وقفه‌های توزیعی^۲ (ARDL) و روش تصحیح خطای برداری^۳ (VECM) بدین نتیجه دست یافتند که در امارات متحده عربی طی دوره زمانی ۲۰۱۹-۱۹۹۰ استفاده از رانت منابع طبیعی بر رفاه ذهنی اثر منفی داشته است و بدین ترتیب فرضیه نفرین منابع تأیید می‌شود. از طرفی چنانچه کیفیت محیط‌زیست در راستای استفاده از رانت منابع کاهش پیدا نکند، استفاده از منابع می‌تواند رفاه ذهنی افراد را بهبود دهد. در مقابل سرمایه انسانی و حاکمیت هر دو تأثیر ناچیزی بر تأثیر منابع بر رفاه ذهنی دارند. بر این اساس استفاده از منابع طبیعی تا زمانیکه به محیط‌زیست آسیب نرساند رفاه ذهنی انسان‌ها را بهبود خواهد داد. لو و سهیل^۴ (۲۰۲۲) با استفاده از روش خودرگرسیون برداری با وقفه‌های توزیعی (ARDL)^۵ نشان دادند که رانت منابع طبیعی در بلندمدت تأثیر مثبت و معناداری بر شادی، سلامتی و رفاه افراد در چین طی دوره زمانی ۱۹۹۳-۲۰۲۰ داشته است. همچنین بلایای طبیعی به طور قابل توجهی شادی و رفاه را در دراز مدت کاهش داده است. نتایج مطالعه میگنامیسی و کوته^۶ (۲۰۲۱) با استفاده از روش داده‌های تابلویی و رگرسیون کوانتایل^۷ حاکی از آن است که در ۱۴۹ کشور بر خوردار از منابع طبیعی طی دوره زمانی ۲۰۱۸-۲۰۱۳ رانت منابع منجر به کاهش شادمانی شده است اما این اثر بر اساس شرایط سیاسی و سطح توسعه‌یافتگی کشورها متفاوت بوده است. تفکیک رانت منابع طبیعی به رانت نفت، رانت گاز، رانت جنگل، رانت زغال سنگ و رانت مواد معدنی نیز حاکی از آن بود که رانت تمامی منابع ذکر شده بر شادمانی اثر منفی دارد اما اثر منفی رانت نفت و گاز بر شادمانی قوی‌تر از دیگر منابع است. از طرفی نتایج رگرسیون کوانتایل نشان داد که اثرات منفی رانت منابع طبیعی بر شادمانی در فواصل مختلف در سراسر توزیع شادمانی متفاوت هستند.

مرور مطالعات پیشین لزوم بررسی اثر رانت نفت و همچنین افزایش دمای ناشی از مصرف نفت به عنوان سوخت مورد استفاده در صنایع را که امروزه یکی از مسائل متلاطم کشورهای در حال توسعه صادرکننده نفت است، بر شادمانی مردم مشخص می‌سازد. از طرفی تحلیل نقش حکمرانی خوب به عنوان عامل تعدیل کننده ارتباط بین رانت نفت و گرمایش زمین بر شادی، از جنبه‌های مهم مورد بررسی در پژوهش حاضر است.

۴- روش‌شناسی پژوهش

برای برآورد الگوی پژوهش از روش خودتوضیحی با وقفه‌های توزیعی کوانتایل (QARDL) که توسط چو و همکاران^۸ (۲۰۱۵) معرفی شده و رویکردی تلفیقی از روش خودتوضیحی با وقفه‌های توزیعی^۹ (ARDL) ارائه شده توسط پسران و شین^{۱۰} (۱۹۹۸) و روش کوانتایل معرفی شده توسط کونکر و باست^{۱۱} (۱۹۸۷) می‌باشد، استفاده می‌شود. در مطالعات اقتصادسنجی معمولاً از روش‌های استاندارد هم‌چون حداقل مربعات معمولی^{۱۲}، متغیرهای ابزاری و روش گشتاوری استفاده شده است که میانگین تأثیر متغیرهای مستقل را در کل توزیع متغیر وابسته توضیح می‌دهند (شایگانی و همکاران، ۱۴۰۲). با این وجود در شرایطی که توزیع داده‌ها یا جملات خطا نرمال نباشد و دنباله‌های توزیع بلند و نامتقارن باشند، برآوردگرهای مبتنی بر میانگین به طور معمول تورش پیدا می‌کنند و کارایی خود را از دست می‌دهند (لیو و همکاران^{۱۳}، ۲۰۲۱). در چنین شرایطی با استفاده از روش کوانتایل برای بررسی تأثیر متغیر مستقل بر وابسته، چولگی توزیع در نظر گرفته می‌شود و تخمین به جای میانگین بر میانه مبتنی خواهد بود که منجر به کاراتر شدن تخمین می‌شود. از طرفی مواقعی که تخمین چندک‌های مختلف جامعه مورد نیاز باشد، می‌توان از رگرسیون کوانتایل استفاده کرد (بالونزادنوری و فرهنگ، ۱۴۰۰). در رگرسیون کوانتایل بر خلاف رگرسیون حداقل مربعات، توابع کوانتایل گوناگون از یک توزیع شرطی برآورد می‌شود و در این میان کوانتایل ۰/۵ که میانه می‌باشد یک استثناء خواهد بود. بدین ترتیب هر رگرسیون کوانتایل یک نقطه منحصر به فرد روی دو دنباله توزیع و یا مرکز توزیع، از توزیع شرطی را نشان می‌دهد که با قرار دادن این رگرسیون‌های مختلف کنار یکدیگر، نمای جامع‌تری از توزیع شرطی را بدست می‌دهد (کونکر و هالوک^{۱۴}، ۲۰۰۱). با توجه به مزایای

¹ Elmassah & Hassanein

² Autoregressive Distributed Lags

³ Vector Error Conditional Model

⁴ Lu & Sohail

⁵ Autoregressive Distributed Lag

⁶ Mignamissi & Kuete

⁷ Quantile

⁸ Cho et al.

⁹ Autoregressive Distributed Lags

¹⁰ Pesaran & shin

¹¹ Koenker & Bassett

¹² Ordinary Least Squares

¹³ Liu et al.

¹⁴ Hallock

روش‌های ARDL و کوتاتیل، چو و همکاران (۲۰۱۵) این دو روش را با یکدیگر تلفیق نموده و روش تخمین QARDL را معرفی کردند که امکان آزمون اثر تعادلی بلندمدت متغیر وابسته و بررسی همزمان رابطه بلندمدت و کوتاه‌مدت متغیرها در چندک‌های مختلف را ایجاد می‌کند. مدل مذکور به بررسی وابستگی غیرخطی بین تمام متغیرهای پژوهش کمک می‌نماید که یک مزیت نسبت به سایر روش‌های مبتنی بر رابطه خطی از طریق میانگین تخمین زنده‌ها می‌باشد.

۴-۱- تصریح الگو و معرفی متغیرها

در این پژوهش مدل رگرسیونی برای تحلیل نقش حکمرانی خوب بر اثرگذاری رانت نفت و گرمایش ناشی از آن در ۱۴ کشور دارای منابع نفت شامل الجزایر، آذربایجان، برزیل، بحرین، ایران، عراق، قزاقستان، قطر، کویت، مکزیک، نیجریه، روسیه، عربستان سعودی و امارات متحده عربی در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳، به پیروی از الماساه و حسنین (۲۰۲۲) و میگنامیسی و کوته (۲۰۲۱) در نظر گرفته شده و در فرم رگرسیون QARDL به صورت زیر تصریح می‌گردد:

$$MH_t = \alpha_0(\varphi) + \sum_{j=1}^a \beta_j(\varphi) MH_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_1} \theta_j(\varphi) OilR_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_2} \delta_j(\varphi) GW_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_3} \eta_j(\varphi) GQ_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_4} \gamma_j(\varphi) GDPG_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_4} \chi_j(\varphi) (GQ \times OilR)_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_4} \rho_j(\varphi) (GQ \times GW)_{it-j} + \varepsilon_{it}(\varphi) \quad (1)$$

در رابطه (۱) φ نشان‌دهنده کوتاتیل (چندک) است که بین صفر و یک می‌باشد. α_0 عرض از مبدأ و ε_t جزء خطاست. t بیانگر زمان و i بیانگر مقاطع (کشورها) می‌باشد. MH_t بیانگر شادمانی است که برای این متغیر از شاخص نردبان زندگی^۱ منتشر شده توسط گزارش شادمانی جهانی^۲ استفاده می‌شود و بر اساس نظرسنجی‌هایی ساخته شده که در آن پاسخ‌دهندگان کیفیت زندگی خود را در مقیاسی از ۰ (ناراضی) تا ۱۰ (راضی) ارزیابی می‌کنند. رانت نفت $OilR_{it}$ که بنا به تعریف بانک جهانی^۳ از مابه‌التفاوت درآمدهای فروش نفت و هزینه‌های استخراج آن نسبت به تولید ناخالص داخلی بدست می‌آید. مقیاس این متغیر درصد است و داده‌های آن از سایت بانک جهانی^۴ استخراج می‌شود. GW_{it} بیانگر افزایش گرمایش زمین بر حسب درجه سلسیوس است و داده‌های آن از سایت صندوق بین‌المللی پول^۵ استخراج می‌شود. حکمرانی خوب GQ_{it} که از میانگین شش شاخص حکمرانی خوب ارائه شده توسط بانک جهانی شامل اثربخشی دولت، ثبات سیاسی، کیفیت قانون، نظارت بر مقررات، پاسخگویی دولت و کنترل فساد حاصل می‌شود. این شاخص برآوردی، از ۲/۵ تا ۷/۵ رتبه بندی شده است و داده‌های آن از سایت بانک جهانی استخراج می‌شود. نرخ رشد اقتصادی $GDPG_{it}$ که از درصد تغییرات تولید ناخالص داخلی واقعی حاصل می‌شود. مقیاس این متغیر درصد است و داده‌های آن از سایت بانک جهانی استخراج می‌شود. متغیر ضربی حکمرانی خوب و رانت نفت $OilDep_{it} \times GG_{it}$ که اثر متقاطع این دو متغیر را نشان می‌دهد. متغیر ضربی حکمرانی خوب و گرمایش زمین $CC_{it} \times GG_{it}$ که اثر متقاطع این دو متغیر را نشان می‌دهد.

بدلیل احتمال بروز همبستگی سریالی بین اجزای خطا، مدل QARDL رابطه (۱) به صورت زیر تعمیم داده می‌شود:

$$Q_{\Delta Happy_{it}} = \beta_0(\sigma) + \mu_{Happy_{it-1}} + \tau_{OR} OilDep_{it-1} + \tau_{CC} CC_{it-1} + \tau_{GG} GG_{it-1} + \tau_{GDPG} GDPG_{it-1} + \tau_{(GG \times OilDep)} (GG \times OilDep)_{it-1} + \tau_{(GG \times CC)} (GG \times CC)_{it-1} + \sum_{j=1}^a \theta_j(\sigma) \Delta Happy_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_1} \lambda_j(\sigma) \Delta OilDep_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_2} \alpha_j(\sigma) \Delta CC_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_3} \eta_j(\sigma) \Delta GG_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_4} \phi_j(\sigma) \Delta GDPG_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_4} \phi_j(\sigma) \Delta (GG \times OilDep)_{it-j} + \sum_{j=0}^{b_4} \phi_j(\sigma) \Delta (GG \times CC)_{it-j} + \varepsilon_{it}(\sigma) \quad (2)$$

۴-۲- نتایج آماری و برآورد الگوی پژوهش

آمار توصیفی مربوط به متغیرهای مورد استفاده در الگوی پژوهش که شامل میانگین، حداکثر، حداقل، انحراف معیار و چولگی و کشیدگی است، در جدول (۲) ارائه شده است.

¹ Life Ladder Index

² <http://worldhappiness.report/faq/>

³ World Bank

⁴ <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

⁵ <https://www.imf.org/en/Data>

جدول (۲) - آمار توصیفی

نماد	میانگین	حداقل	حداکثر	انحراف معیار	چولگی	کشدگی	مقیاس
$Happy_{it}$	۵/۴۸	۴/۲۲	۷/۴۴	۰/۳۸	۰/۵۲	۳/۵۷	۰ تا ۱۰
$OilDep_{it}$	۱۸/۰۵	۹/۰۴	۶۳/۵۵	۱۷/۶۳	۰/۳۱	۱/۷۷	درصد
CC_{it}	۱/۵۴	۰/۲۳	۳/۶۷	۰/۴۴	۰/۶۴	۲/۱۶	درجه سلسیوس
GG_{it}	-۰/۸۴	-۱/۷۳	۰/۷۲	۰/۰۶	۰/۵۵	۲/۲۸	۲/۵ تا ۲/۵
UR_{it}	۱۱/۵۵	۹/۸۲	۱۶/۱۷	۱۱/۴۳	۰/۳۷	۲/۰۵	درصد
GR_{it}	۱/۰۰	-۱۳/۹۷	۳۳/۰۳	۲/۱۲	-۲/۲۰	۸/۳۹	درصد

منبع: محاسبات محقق

بر اساس جدول (۲) شادمانی به‌طور میانگین در کشورهای منتخب طی دوره مورد مطالعه برابر با ۵/۴۸ بوده است که رتبه پائینی به شمار می‌آید. کمترین رتبه شادی مربوط به آذربایجان در سال ۲۰۱۰ و بیشترین رتبه مربوط به مکزیک در سال ۲۰۱۳ بوده است. رانت نفت به‌طور میانگین برابر با ۱۸/۰۵ درصد بوده است. کمترین رانت نفت مربوط به برزیل در سال ۲۰۱۶ و بیشترین آن مربوط به عراق در سال ۲۰۰۶ بوده است. گرمایش زمین نیز به‌طور میانگین با افزایش دمای ۱/۵۴ درجه سلسیوس همراه بوده است. کمترین میزان گرمایش زمین مربوط به برزیل در سال ۲۰۱۹ و بیشترین آن مربوط به روسیه در سال ۲۰۲۰ بوده است. حکمرانی خوب به‌طور میانگین دارای رتبه‌ای برابر با ۰/۸۴- است که نشان دهنده ضعف نهادی کشورهای مورد بررسی است. کمترین رتبه حکمرانی خوب مربوط به روسیه در سال ۲۰۲۱ و بیشترین آن مربوط به قطر در سال ۲۰۰۹ بوده است. در داده‌های تابلویی لازم است وابستگی یا استقلال بین مقاطع مورد آزمون قرار بگیرد و سپس بر اساس نتیجه آن برای انتخاب آزمون مانایی تصمیم‌گیری شود. نتیجه آزمون وابستگی مقطعی پسران (۲۰۰۴) برای مدل پژوهش در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول (۳) - نتیجه آزمون استقلال مقطعی پسران (۲۰۰۴)

فرضیه صفر آزمون	آماره CD	احتمال آماره	نتیجه آزمون
عدم وجود وابستگی مقطعی	۰/۹۸	۰/۳۳۸	وابستگی مقطعی وجود ندارد

منبع: محاسبات محقق

نتایج به دست آمده در جدول (۳) نشان می‌دهد که احتمال آماره آزمون CD از ۰/۰۵ و حتی از ۰/۱ بزرگتر است، بدین ترتیب فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود وابستگی مقطعی در مدل پژوهش را نمی‌توان رد کرد و مقاطع به یکدیگر وابسته نیستند. با توجه به عدم وجود وابستگی مقطعی در متغیرها، برای آزمون مانایی از آزمون لین، لوین و چو، استفاده می‌شود. جدول (۴) نتایج آزمون ریشه واحد داده‌های پانلی را در سطح نمایش می‌دهد.

جدول (۴) - نتایج آزمون مانایی لین، لوین و چو (LLC)

نماد	آماره	احتمال آماره	نتیجه آزمون
$\Delta Happy_{it}$	-۱/۲۱	۰/۱۱۳**	نامانا در سطح متغیر
$Happy_{it}$			مانا در تفاضل مرتبه اول متغیر
$OilDep_{it}$	-۲/۷۳	۰/۰۰۳***	مانا در سطح متغیر
$CliCh_{it}$	-۳/۴۸	۰/۰۰۰***	مانا در سطح متغیر
GG_{it}	-۰/۴۱	۰/۳۳۹	نامانا در سطح متغیر
ΔGG_{it}	-۳/۲۳	۰/۰۰۰***	مانا در تفاضل مرتبه اول متغیر
UR_{it}	-۲/۰۰	۰/۰۲۳**	مانا در سطح متغیر
GR_{it}	-۸/۲۷	۰/۰۰۰***	مانا در سطح متغیر

منبع: محاسبات محقق

مطابق با نتایج جدول (۴) نتیجه آزمون مانایی در سطح متغیرها حاکی از مانا بودن متغیرهای رانت نفت، گرمایش زمین، نرخ رشد اقتصادی و نرخ بیکاری در سطح می باشد و بدین ترتیب متغیرهای مذکور از درجه مانایی (۰) هستند. این در حالی است که آزمون مانایی در سطح متغیر بیانگر نامانای بودن شادمانی و حکمرانی خوب می باشد. نتیجه آزمون مانایی شادمانی و شاخص حکمرانی خوب در تفاضل مرتبه اول حاکی از مانا شدن این متغیرها با یکبار تفاضل گیری است. بدین ترتیب درجه مانایی شادمانی و حکمرانی خوب (۱) است. با توجه به ترکیبی بودن درجه مانایی متغیرهای پژوهش، لازم است از وجود رابطه بلندمدت بین متغیرها اطمینان حاصل شود. بدین منظور آزمون همجمعی داده های تابلویی به روش کائو انجام شده و نتیجه آن در جدول (۵) ارائه شده است.

جدول (۵) - نتیجه آزمون همجمعی کائو

فرضیه صفر آزمون	آماره t	احتمال آماره	نتیجه آزمون
عدم وجود رابطه همجمعی	۳/۷۴	۰/۰۰۰	رابطه همجمعی وجود دارد

منبع: محاسبات محقق

بر اساس جدول (۵) فرضیه صفر آزمون همجمعی در سطح اطمینان ۹۹ درصد رد شده و وجود رابطه همجمعی تایید می شود. بدین ترتیب برآورد الگوی پژوهش امکان پذیر است. با انجام تخمین به روش PMG و آزمون توزیع جمله خطای ناشی از آن، آماره جاک-برا برابر با ۱۱/۹۶ و احتمال آن برابر با ۰/۰۰۰ حاصل شد که حاکی از نرمال نبودن جزء خطا در تخمین به روش PMG می باشد. در این شرایط مطابق با آنچه در روش تحقیق بیان شد، استفاده از روش هایی که بر تخمین مبتنی بر میانه استوار هستند، مناسب تر می باشد. بر این اساس از روش PQARDL استفاده می شود. اکنون با توجه به وقفه های بهینه که مبنی بر وجود دو وقفه بهینه برای متغیر شادمانی، و یک وقفه بهینه برای متغیرهای وابستگی به نفت و رشد اقتصادی و صفر وقفه بهینه برای گرمایش زمین، حکمرانی خوب و متغیرهای ضریبی می باشد، برآورد الگو انجام می شود. نتایج تخمین بلندمدت در کوانتایل پایین (۰/۲۵)، میانی (۰/۵) و بالا (۰/۷۵) در جدول (۶) ارائه شده است.

جدول (۶) - نتایج تخمین بلندمدت به روش PQARDL

نماد متغیر	کوانتایل ۰/۲۵			کوانتایل ۰/۵			کوانتایل ۰/۷۵			آزمون والد	
	ضریب	آماره t	احتمال آماره	ضریب	آماره t	احتمال آماره	ضریب	آماره t	احتمال آماره	آماره	احتمال آماره
$GDPG_{it}$	-۰/۰۱۰	-۱/۵۳	۰/۱۲۶	-۰/۰۱۱	-۱/۸۳	۰/۰۶۹*	-۰/۰۲۱	-۲/۶۸	۰/۰۰۸***	-۰/۰۱	۰/۳۷۵
$OilDep_{it}$	-۰/۰۰۵	-۱/۵۱	۰/۱۳۲	-۰/۰۰۵	-۲/۵۴	۰/۰۱۲***	-۰/۰۰۷	-۲/۳۶	۰/۰۱۹**	-۰/۰۰۳	۰/۵۴۱
GG_{it}	۱/۵۵	۹/۹۶	***	۱/۷۲	۱۷/۱۳	۰/۰۰۰***	۱/۶۸	۱۱/۰۱	۰/۰۰۰***	-۰/۰۲۱	۰/۱۷۵
CC_{it}	-۰/۰۱۹	-۴/۶۸	***	-۰/۰۳۱	-۹/۴۰	۰/۰۰۰***	-۰/۰۱۸	-۳/۳۴	۰/۰۰۱***	۰/۲۴	***
$CC_t \times GG_{it}$	-۰/۰۲۹	-۳/۵۶	***	-۰/۰۳۴	-۹/۳۳	۰/۰۰۰***	-۰/۰۲۱	-۳/۱۵	۰/۰۰۲***	۰/۱۷۸	۰/۰۳۰
$OilDep_t \times GG_t$	-۰/۰۰۵	-۱/۶۱	۰/۱۰۸	-۰/۰۰۴	-۲/۲۴	۰/۰۲۶**	-۰/۰۰۶	-۱/۹۷	۰/۰۴۹**	-۰/۰۰۲	۰/۵۴۷
C	۶/۴۱	۶/۸۱	***	۶/۹۲	۱۲/۹۵	۰/۰۰۰***	۷/۰۹	۸/۴۱	۰/۰۰۰***	—	—

***، **، * بیانگر معناداری در سطح اطمینان ۹۰، ۹۵ و ۹۹ درصد است

منبع: یافته های پژوهش

نتایج تخمین کوتاه مدت و تصحیح خطا در ۳ کوانتایل پایین (۰/۲۵)، میانی (۰/۵) و بالا (۰/۷۵) در جدول (۷) ارائه شده است.

جدول (۷) - نتایج تخمین کوتاه‌مدت به روش PQARDL

نماد متغیر	کوتاه‌مدت ۰/۲۵			کوتاه‌مدت ۰/۵			کوتاه‌مدت ۰/۷۵			آزمون والد	
	ضریب	آماره t	احتمال	ضریب	آماره t	احتمال	ضریب	آماره t	احتمال	آماره	احتمال
$Happy_{it-1}$	۰/۶۴	۲/۷۱	۰/۰۰۷	۰/۸۵	۴/۵۹	۰/۰۰۰	۰/۹۶	۴/۰۷	۰/۰۰۰	-۰/۰۹	۰/۷۸۶
$Happy_{it-2}$	۰/۲۰	۳/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۲۷	۴/۷۹	۰/۰۰۰	۰/۲۴	۳/۲۷	۰/۰۰۱	-۰/۱۰	۰/۱۸۶
$GDPG_{it}$	-۰/۰۰۱	-۰/۱۱	۰/۹۱۴	-۰/۰۰۷	-۱/۴۰	۰/۱۶۲	-۰/۰۰۸	-۱/۲۸	۰/۲۰۳	۰/۰۰۵	۰/۴۴۹
$GDPG_{it-1}$	۰/۰۰۲	۰/۳۱	۰/۷۵۴	۰/۰۰۷	۱/۲۴	۰/۲۱۶	۰/۰۱۶	۲/۵۹	۰/۰۱۰	۰/۰۰۴	۰/۶۴
$OilDep_{it}$	۰/۰۰۳	۰/۶۷	۰/۵۰۳	۰/۰۰۴	۰/۷۹	۰/۴۲۹	۰/۰۰۷	۱/۳۲	۰/۱۸۹	۰/۰۰۳	۰/۶۶۴
$OilDep_{it-1}$	-۰/۰۰۳	-۰/۸۳	۰/۴۰۶	-۰/۰۰۶	-۱/۴۹	۰/۱۳۸	-۰/۰۰۱	-۱/۸۳	۰/۰۶۹	۰/۰۰۴	۰/۶۴۰
GG_{it}	۰/۵۴	۱/۹۰	۰/۰۵۸	۰/۳۴	۱/۴۸	۰/۱۳۹	۰/۴۱	۱/۳۸	۰/۱۷۰	۰/۲۸	۰/۴۸۶
CC_{it}	۰/۰۷	۱/۲۱	۰/۲۲۷	-۰/۰۰۳	-۰/۰۶	۰/۹۵۴	۰/۰۷	۱/۲۷	۰/۲۰۵	۰/۱۴	۰/۰۵۹*
$CC_t \times GG_{it}$	-۰/۰۰۶	-۰/۷۶	۰/۴۴۵	۰/۰۱	۰/۱۵	۰/۸۸۰	۰/۰۱	۰/۲۱	۰/۸۳۵	-۰/۰۰۶	۰/۵۱۵
$OilDep_t \times GG_t$	-۰/۰۰۳	-۱/۱۳	۰/۲۶۱	-۰/۰۰۱	-۰/۱۲	۰/۹۰۳	-۰/۰۰۳	-۰/۷۹	۰/۴۲۹	-۰/۰۰۵	۰/۱۷۰
ECM_{it}	-۰/۰۰۸	-۰/۳۵	۰/۷۲۹	-۰/۳۳	-۱/۷۵	۰/۰۸۱	-۰/۴۱	-۱/۷۷	۰/۰۷۸		
C	۰/۷۲	۰/۴۶	۰/۶۴۷	-۰/۷۲	-۰/۵۶	۰/۵۷۶	-۱/۲۱	-۰/۸۰	۰/۴۲۳		

منبع: محاسبات محقق

مطابق با جدول (۷) ضریب تصحیح خطا که تعدیل از کوتاه‌مدت به بلندمدت را نشان می‌دهد نیز در کوتاه‌مدت پایین معنادار نبوده، اما در کوتاه‌مدت‌های میانی و بالا معنادار و به ترتیب برابر با ۰/۳۳- و ۰/۴۱- است. بدین ترتیب در کوتاه‌مدت‌های میانی و بالا در هر دوره به ترتیب ۳۳ و ۴۱ درصد از عدم تعادل‌های کوتاه‌مدت تعدیل شده و به روند بلندمدت خود همگرا می‌شود.

با توجه به اینکه در بلندمدت وابستگی به نفت تنها در کوتاه‌مدت میانی (۰/۵) و بالا (۰/۷۵) اثر معناداری داشته است، اثر نهایی فقط برای کوتاه‌مدت‌های مذکور قابل محاسبه است. محاسبه اثر نهایی وابستگی به نفت بر شادی بر اساس درجه حکمرانی خوب در کوتاه‌مدت‌های میانی و بالا در بلندمدت به صورت زیر است:

$$\left(\frac{\partial Happy_{it}}{\partial OilDep_{it}}\right)_{s(0/5)} = \sum_{j=0}^{b_1} \lambda_j (0/5) + \sum_{j=0}^{b_4} \phi_j (0/5) (GG_{it} = -1/25) = (-0/005 + (-0/004 \times (GG_{it}))) = 0 \quad (3)$$

$$\left(\frac{\partial Happy_t}{\partial OilDep_t}\right)_{s(0/75)} = \sum_{j=0}^{b_1} \lambda_j (0/75) + \sum_{j=0}^{b_4} \phi_j (0/75) (GG_t = -1/16) = (-0/007 + (-0/006 \times (GG_{it}))) = 0 \quad (4)$$

بر اساس رابطه (۳) در بلندمدت در کوتاه‌مدت میانی (۰/۵) حد آستانه‌ای برای شاخص حکمرانی خوب وجود دارد که برابر با ۱/۲۵- است و زمانی که شاخص حکمرانی خوب از آستانه مذکور بیشتر شود، به کاهش اثر منفی رانت نفت بر شادی منجر می‌شود. رابطه (۴) نیز نشان می‌دهد که در بلندمدت در کوتاه‌مدت بالایی (۰/۷۵) حد آستانه شاخص حکمرانی خوب برابر با ۱/۱۶- که وقتی شاخص حکمرانی خوب از آستانه مذکور بیشتر شود، به کاهش اثر منفی رانت نفت بر شادی منجر می‌شود.

با توجه به اینکه در بلندمدت ضرایب گرمایش زمین و متغیر ضریبی گرمایش زمین و حکمرانی خوب در تمام کوتاه‌مدت‌ها معنادار هستند، می‌توان برای هر سه کوتاه‌مدت اثر نهایی را محاسبه نمود. محاسبه اثر نهایی گرمایش زمین بر شادی بر اساس درجه حکمرانی خوب در کوتاه‌مدت‌های مختلف در بلندمدت به صورت زیر است:

$$\left(\frac{\partial Happy_t}{\partial CC_{it}}\right)_{s(0/25)} = \sum_{j=0}^{b_1} \lambda_j (0/25) + \sum_{j=0}^{b_4} \phi_j (0/25) (GG_{it} = -0/65) = (-0/19 + (-0/29 \times (GG_{it}))) = 0 \quad (5)$$

$$\left(\frac{\partial Happy_t}{\partial CC_{it}}\right)_{s(0/5)} = \sum_{j=0}^{b_1} \lambda_j (0/25) + \sum_{j=0}^{b_4} \phi_j (0/5) (GG_{it} = -0/91) = (-0/31 + (-0 \times (GG_{it}/34))) = 0 \quad (6)$$

$$\left(\frac{\partial Happy_t}{\partial CC_{it}}\right)_{s(0/75)} = \sum_{j=0}^{b_1} \lambda_j (0/75) + \sum_{j=0}^{b_4} \phi_j (0/75) (GG_{it} = -0/86) = (-0/18 + (-0 \times (GG_{it}/21))) = 0 \quad (7)$$

بر اساس رابطه (۵) در بلندمدت در کوانتایل پایین (۰/۵۲) حد آستانه‌ای برای شاخص حکمرانی خوب وجود دارد که برابر با ۰/۶۵- است و وقتی شاخص حکمرانی خوب از آستانه مذکور بیشتر شود، به کاهش اثر منفی گرمایش زمین بر شادی می‌انجامد. رابطه (۶) حاکی از آن است که در بلندمدت در کوانتایل میانی (۰/۵) حد آستانه شاخص حکمرانی خوب برابر با ۰/۹۱- است که نشان می‌دهد وقتی شاخص حکمرانی خوب از آستانه مذکور بیشتر شود، اثر منفی گرمایش زمین بر شادی کاهش می‌یابد. رابطه (۷) نیز نشان می‌دهد که در بلندمدت در کوانتایل بالا (۰/۷۵) حد آستانه شاخص حکمرانی خوب برابر با ۰/۸۶- است، بدین معنا که وقتی شاخص حکمرانی خوب از آستانه مذکور بیشتر شود، سبب کاهش اثر منفی گرمایش زمین بر شادی منجر می‌شود. از آنجایی که در کوتاه‌مدت متغیر ضریبی وابستگی به نفت و حکمرانی خوب و متغیر ضریبی گرمایش زمین و حکمرانی خوب بر شادمانی در تمامی کوانتایل‌ها اثر معناداری نداشته اند امکان محاسبه اثرنهایی وجود ندارد. بدین ترتیب در کوتاه‌مدت حد آستانه مشخصی برای تعدیل اثرات گرمایش زمین و وابستگی به نفت بر اثر بهبود شاخص حکمرانی خوب وجود ندارد. آزمون تشخیصی شامل ثبات پارامترها و نرمال بودن اجزای خطا در جدول (۸) گزارش شده است.

جدول (۸) - نتایج آزمون‌های تشخیصی

نوع آزمون	فرضیه صفر آزمون	آماره	احتمال آماره	نتیجه آزمون
ثبات پارامترها (ریست رمزی)	ثبات پارامترها	۰/۵۸	۰/۴۴۵	پارامترها ثبات دارند
نرمال بودن اجزای خطا (جاک-برا)	نرمال بودن اجزای خطا	۰/۶۰	۰/۷۴۰	اجزای خطا نرمال هستند

منبع: محاسبات محقق

ملاحظه می‌شود که آزمون ثبات پارامترها از عدم رد فرضیه صفر و در نتیجه تایید ثبات پارامترهای برآوردی حکایت دارد. همچنین فرضیه صفر آزمون نرمال بودن جملات خطا را نمی‌توان رد کرد و بدین ترتیب اجزای خطا از توزیع نرمال برخوردارند. بر این اساس الگو به درستی تصریح شده و نتایج آن قابل اعتماد است.

۵- نتیجه گیری و پیشنهادها

هدف پژوهش حاضر تحلیل اثر رانت نفت و گرمایش زمین بر شادمانی با توجه به نقش حاکمیت در ۱۴ کشور نفتی طی دوره زمانی بود. بدین منظور از روش PQARDL استفاده شد و نتایج زیر حاصل شد:

- نتایج بلندمدت بیانگر آن است که وابستگی به نفت در کوانتایل میانی و بالا بر شادمانی تأثیر منفی و فزاینده داشته اما در کوتاه‌مدت تنها وقفه اول آن در کوانتایل بالا بر شادمانی تأثیر منفی داشته است. نتایج آزمون تقارن ضرایب والد نیز حاکی از متقارن بودن ضرایب اثرگذاری وابستگی به نفت بر شادمانی در بلندمدت و کوتاه‌مدت در کوانتایل‌های مختلف است. مطابق با مبانی نظری، با شدت گرفتن رانت نفت و قرار گرفتن در کوانتایل بالا در کوتاه‌مدت و بلندمدت، عواملی همچون نوع حاکمیت و توزیع گزینشی رانت نفت میان صاحبان قدرت، ایجاد نابرابری در توزیع رانت نفت بین گروه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، تشدید فعالیت‌های رانت‌جویی و گسترش فساد اقتصادی، بزرگتر شدن اندازه دولت در اقتصاد و تضعیف بخش خصوصی و در پی آن کاهش تولید، بروز کسری بودجه به دنبال بروز شوک‌های منفی نفت، ایجاد تورم، کاهش قدرت خرید مردم و افزایش نابرابری در آمدی، نارضایتی مردم در کشورهای منتخب نفتی طی دوره زمانی مورد بررسی افزایش یافته و منجر به کاهش شادمانی آحاد مردم شده است. این یافته مبنی بر تأثیر منفی وابستگی به نفت (رانت نفت) که در بلندمدت و کوتاه‌مدت بدست آمده، با نتایج مطالعات صداقت کالمرزی و همکاران (۱۴۰۰)، میگنامیسی و کونه (۲۰۲۱) مطابقت دارد.

- حکمرانی خوب در بلندمدت در هر سه کوانتایل تأثیر مثبت و فزاینده بر شادمانی داشته اما در کوتاه مدت تنها در کوانتایل پایین بر شادمانی تأثیر مثبت داشته است. نتایج آزمون تقارن ضرایب والد حاکی از متقارن بودن ضرایب اثرگذاری حکمرانی خوب بر شادمانی در بلندمدت و کوتاه‌مدت است. بر این اساس حکمرانی خوب از طریق کاهش فساد و توزیع عادلانه‌تر منابع، ایجاد شفافیت و پاسخگویی به مطالبات مردم، ایجاد نظم و همچنین برقراری قوانین کارآمد، منجر به تقویت احساس برابری شده و با افزایش اعتماد مردم به دولت موجبات افزایش رضایت از زندگی و ارتقاء سطح شادمانی را فراهم می‌آورد. آسایش و همکاران (۱۴۰۳)، ذبیحی و همکاران (۱۴۰۳)، فرجی دیزجی و همکاران (۱۴۰۲) نیز به تأثیر مثبت حکمرانی خوب بر شادمانی دست یافتند.

- نتایج تخمین بلندمدت نشان می‌دهد که تغییرات زیست‌بوم در راستای افزایش گرمایش زمین در کواتایل پایین، میانی و بالا بر شادمانی تأثیر منفی داشته اما در کوتاه‌مدت تأثیر معناداری بر شادمانی در هیچ یک از کواتایل‌ها نداشته است. بدین ترتیب و بر اساس مبانی نظری گرمایش زمین نوعی تهدید است که منجر به آسیب‌پذیری و تضعیف دستاوردهای اقتصادی و بدتر شدن دسترسی به خدمات اولیه و کیفیت زندگی شده و مانع از توسعه اجتماعی و اقتصادی می‌شود. این مسائل بر محیط‌زیست و اقتصاد، سلامت جسمانی و روانی و میزان شادی و خوشبختی انسان‌ها تأثیر منفی می‌گذارد. کو و همکاران (۲۰۲۴)، دامن‌باغ و سجادیان (۱۴۰۲)، حسابی و همکاران (۱۳۹۷) نیز به تأثیر منفی گرمایش زمین یا آلودگی و تخریب محیط زیست بر شادمانی دست یافتند. نتایج آزمون تفران ضرایب والد بر نامتقارن بودن ضرایب اثرگذاری گرمایش زمین بر شادمانی در بلندمدت و کوتاه‌مدت در کواتایل‌های مختلف دلالت دارد.

- تأثیر تعاملی گرمایش زمین و حکمرانی خوب بر شادمانی در بلندمدت در هر سه کواتایل منفی است اما در کوتاه‌مدت در هیچ یک از کواتایل‌ها تأثیر معناداری بر شادمانی نداشته است. آزمون والد نیز حاکی از نامتقارن بودن ضرایب اثرگذاری این متغیر بر شادمانی در بلندمدت و متقارن بودن در کوتاه‌مدت است. محاسبه اثر نهایی گرمایش زمین بیانگر آن است که در بلندمدت در کواتایل پایین حدآستانه‌ای برای شاخص حکمرانی خوب وجود دارد که برابر با ۰/۶۵- است و وقتی شاخص حکمرانی خوب از آستانه مذکور بیشتر شود، به کاهش اثر منفی گرمایش زمین بر شادی می‌انجامد. در بلندمدت در کواتایل میانی (بالا) حدآستانه شاخص حکمرانی خوب برابر با ۰/۹۱- (۰/۸۶-) است. حکمرانی خوب در زمینه گرمایش زمین قادر است با مدیریت مناسب و ایجاد تدابیر قوی به منظور کاهش دادن گرمایش زمین، منابع را حفظ نماید. به طوریکه بهبود کیفیت تنظیم مقررات با تحت تأثیر قرار دادن خروجی‌های محیط‌زیست، وجود خط‌مشی شفاف برای صدور مجوز و پرداخت مالیات با هدایت فعالیت‌های تولیدی به چارچوب قوانین و مقررات کاهنده آسیب‌های زیست‌محیطی، بهبود کارآیی و اثربخشی دولت از طریق کاهش تشریفات اداری، ناکارآمدی بوروکراتیک، اداره ضعیف دولت، سوء مدیریت مالی در بخش محیط‌زیست، و همچنین کنترل فساد و کاهش دریافت رشوه توسط کارکنان بخش دولتی با جلوگیری از تغییر قوانین در راستای منافع گروهی خاص در رابطه با انتشار گازهای گلخانه‌ای و تخریب محیط زیست به کاهش گرمایش زمین و تأثیر منفی آن بر شادمانی کمک می‌نماید.

- نتایج بلندمدت حاکی از آن است که متغیر ضریبی وابستگی به نفت و حکمرانی خوب در کواتایل‌های میانی و بالا تأثیر منفی بر شادمانی داشته اما در کوتاه‌مدت در هیچ یک از کواتایل‌ها بر شادمانی تأثیر معناداری بر جای نگذاشته است. محاسبه اثر نهایی رانت نفت در بلندمدت نشان داد که در کواتایل میانی (بالا) حدآستانه‌ای برای شاخص حکمرانی خوب وجود دارد که برابر با ۱/۲۵- (۱/۱۶-) است و زمانی که شاخص حکمرانی خوب از آستانه مذکور بیشتر شود، به کاهش اثر منفی وابستگی به نفت بر شادی منجر می‌شود. آزمون والد نشان می‌دهد که ضرایب اثرگذاری متغیر ضریبی وابستگی به نفت و حکمرانی خوب بر شادمانی در بلندمدت و کوتاه‌مدت متقارن است. بر اساس دیدگاه اقتصاد سیاسی رابطه بین ثروت حاصل از منابع طبیعی و میزان شادمانی در کشورها می‌تواند از ویژگی‌های نهادی و نحوه حکمرانی متأثر شود. حکمرانی مؤثر دولت‌ها علاوه بر اینکه نقشی اساسی در تضمین توزیع عادلانه منافع حاصل از منابع نفتی بر عهده دارد و قادر است از این طریق به افزایش شادمانی مردم جامعه کمک نماید، نقشی کلیدی در مدیریت و حفظ منابع طبیعی نیز ایفاء می‌کند. فرجی دیزجی و همکاران (۱۴۰۲) نیز در مورد ۶۶ کشور دارای رانت منابع طبیعی بالای ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی بدین نتیجه دست یافتند که اثر تعاملی رانت نفت و حکمرانی خوب بر شادی منفی است.

- در بلندمدت رشد اقتصادی بر شادمانی در کواتایل‌های میانی و بالا تأثیر منفی و فزاینده داشته اما در کوتاه‌مدت وقفه اول رشد اقتصادی تنها در کواتایل بالا (۰/۷۵) بر شادمانی اثر مثبت و برابر با ۰/۱۶+ داشته است. این یافته مبنی بر تأثیر منفی رشد اقتصادی بر شادمانی در بلندمدت با نتایج مطالعات آسایش و همکاران (۱۴۰۳) و صداقت کالمرزی و همکاران (۱۴۰۰) مطابقت دارد. این یافته مبنی بر اثر مثبت رشد اقتصادی بر شادمانی در کوتاه مدت با نتیجه مطالعه کو و همکاران (۲۰۲۴) همسو می‌باشد. آزمون والد از متقارن بودن ضرایب اثرگذاری رشد اقتصادی بر شادمانی در بلندمدت و کوتاه‌مدت حکایت دارد.

- نتایج پژوهش حاضر در کوتاه مدت مبتنی بر افزایش شادمانی در پی افزایش رشد اقتصادی مطابق با مبانی نظری است که با افزایش رشد اقتصادی، به دلیل افزایش امکان دسترسی به کالاها و خدمات بهتر و افزایش سطح رفاه، ایجاد فرصت‌های شغلی بیشتر و کاهش نرخ بیکاری، افزایش احساس امنیت اقتصادی، افزایش مخارج دولت در بخش‌هایی مانند سلامت، آموزش و رفاه اجتماعی سطح رضایت و شادمانی مردم جامعه افزایش می‌یابد. این در حالی است که در بلندمدت همراه بودن رشد اقتصادی با افزایش نابرابری در جامعه، رشد اقتصادی سریع و بدون توجه به کیفیت حکمرانی و محیط زیست، افزایش فساد و رانتجویی و ایجاد توزیع ناعادلانه درآمدها در پی بروز پدیده نفرین منابع منجر به تأثیر منفی رشد اقتصادی بر شادمانی شده است.

با توجه به نتایج پژوهش توصیه می‌شود که برای کاهش وابستگی به نفت توسعه صادرات غیرنفتی و جلوگیری از خام‌فروشی از طریق افزایش صادرات فرآورده‌های نفتی با ارزش افزوده بالاتر به جای خام‌فروشی و توسعه صادرات غیرنفتی مانند صنایع دستی، گردشگری و معادن در دستور کار دولت قرار گیرد. کاهش تصدی‌گری دولت و واگذاری امور اقتصادی به بخش خصوصی برای افزایش کارایی و کاهش وابستگی به نفت، اصلاحات ساختاری در بودجه و مدیریت منابع در جهت کاهش وابستگی بودجه به نفت نیز از دیگر اقدامات مؤثر می‌باشد. همچنین توصیه می‌شود که از طریق سیاست‌های

کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی و افزایش بهره‌وری انرژی افزایش آگاهی عمومی و مشارکت اقشار مختلف جامعه در کاهش مصرف انرژی و حفظ محیط‌زیست. سرمایه‌گذاری در انرژی‌های تجدیدپذیر مانند خورشیدی و بادی و کاهش وابستگی به نفت وضع قوانین و مقررات حمایت‌کننده از محیط زیست، تعیین استانداردهای انتشار، و تقویت نهادهای مرتبط با تغییر اقلیم برای اجرای مؤثر سیاست‌ها به کاهش عوامل ایجادکننده گرمایش زمین کمک شود.

بدین ترتیب راهکارهایی همچون تقویت پاسخ‌گویی و حق اظهار نظر از طریق ایجاد سازوکارهای شفاف و پاسخگو در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و افزایش مشارکت مردم و بخش خصوصی در فرآیندهای حکمرانی، برقراری حاکمیت قانون از طریق تضمین اجرای قوانین و مقررات به صورت عادلانه و بدون تبعیض، بهبود کیفیت قوانین اقتصادی و کاهش پیچیدگی‌های مقرراتی برای تسهیل فعالیت‌های اقتصادی، افزایش کارایی و اثربخشی دولت و عملکرد نهادهای دولتی از طریق کاهش فساد، بهبود مدیریت منابع و افزایش بهره‌وری در ارائه خدمات عمومی، ایجاد فضای سیاسی پایدار و کاهش تنش‌های سیاسی که موجب افزایش اطمینان سرمایه‌گذاران و کاهش ریسک فعالیت‌های اقتصادی می‌شود، کنترل فساد و اجرای برنامه‌های جدی برای کاهش فساد اداری و مالی به منظور افزایش اعتماد عمومی و جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، برای بهبود کیفیت حکمرانی و رسیدن آن به حدهای آستانه‌ای محاسبه شده در کشورهای نفتی مورد بررسی توصیه می‌گردد.

فهرست منابع

- اصغرپور، حسین، برادران خانیان، زینب. (۱۳۹۷). اثرات نامتقارن درآمدهای نفتی بر کسری بودجه دولت در ایران: رویکرد رگرسیون کوانتایل. بررسی مسائل اقتصاد ایران، ۵، ۲ (۱۰)، ۱-۲۷.
- بخش‌خور، مرجانه. (۱۴۰۲). راهبردهای توسعه بازار سرمایه براساس قانون بودجه سال ۱۴۰۲. ماهنامه علمی «امنیت اقتصادی»، ۱۱ (۲)، ۳۰-۲۱.
- بهرامی نیا، ابراهیم، نورانی آزاد، سمانه، ایزدی، سید حسین، شمس‌اللهی، رضا. (۱۴۰۳). تأثیر آستانه‌ای توسعه مالی بر انتشار گاز دی‌اکسیدکربن با تأکید بر نقش حکمرانی خوب. پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران. ۱۳ (۴۹)، ۴۲-۱۱. doi: 10.22054/jiee.2024.75003.2026.
- بیات بقایی، فرود، سیفی پور، رویا، محمدی، تیمور، و محرابیان، آزاده. (۱۴۰۰). بررسی نقش کیفیت نهادی در رابطه وفور منابع طبیعی بر رشد اقتصادی در ایران: رهیافت فیلتر کالمن. مدل‌سازی اقتصادسنجی، ۶ (۳) (پیاپی ۲۲)، ۱۲۳-۱۴۹.
- تن قطاری، حسنا. (۱۴۰۱). ارزیابی اثر حکمرانی خوب بر عملکرد گرمایش زمین. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه کردستان.
- جعفری، محبوبه، و شایگان مهر، سیما. (۱۴۰۰). نابرابری درآمدی و نفرین نفت: مطالعه کشورهای غنی از انرژی نفت. مطالعات اقتصاد انرژی، ۱۷ (۷۱)، ۹۷-۱۱۲.
- حسابی، حدیث، خورسندی، مرتضی، عباسی نژاد، حسین، و دهقان شورکند، حسن. (۱۳۹۷). اثر عملکرد محیط زیست بر شادمانی: تحلیل بین‌کشوری. مدل‌سازی اقتصادی، ۱۲ (۲) (۴۲)، ۴۹-۷۲.
- زمان زاده، حمید، الحسینی، صادق. (۱۳۹۱). اقتصاد ایران در تنگنای توسعه. نشر مرکز، تهران.
- دامن باغ، صفیه و سجادیان، ناهید. (۱۴۰۲). تحلیل اثرگذاری محیط طبیعی و زیست‌بوم بر احساس نشاط شهروندان (مطالعه موردی: محلات منتخب شهر رودکناری اهواز). مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۴ (۲)، ۴۴-۱۵.
- شیخ بی‌کلو اسلام، بابک. (۱۳۹۸). پیامدهای تغییر اقلیم جهان بر سلامتی روان، همایش بین‌المللی تغییر اقلیم، پیامدها، سازگاری و تعدیل، تهران.
- صادقی‌نیا، علیرضا؛ رفعتی، سمیه و صداقت، مهدی. (۱۴۰۰). تحلیل فضایی گرمایش زمین در ایران، نشریه تحلیل فضایی مخاطرات محیطی، ۸ (۴)، ۷۰-۵۵.
- صداقت کالمرزی، هانیه، فتاحی، شهرام، سهیلی، کیومرث. (۱۴۰۰). بررسی اثرات متقابل رشد اقتصادی و شادمانی در چارچوب فرضیه نفرین منابع و معمای استرلین: رویکرد پانل معادلات همزمان پویا. پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، ۱۲ (۴۵)، ۴۲-۳۱.
- صداقت کالمرزی هانیه، فتاحی شهرام، سهیلی کیومرث. (۱۳۹۸). مطالعه اثرات رانت نفت بر نابرابری شادمانی در کشورهای منتخب صادرکننده نفت رفاه اجتماعی؛ ۱۹ (۷۵): ۸۵-۵۷.
- صداقت کالمرزی، هانیه، فتاحی، شهرام، سهیلی، کیومرث. (۱۳۹۹). رانت نفت: شادمانی آفرین یا محنت‌بار؟. مدل‌سازی اقتصادسنجی، ۵ (۴)، ۳۱-۹.
- عرب پور، الهام. (۱۴۰۲). بررسی وضعیت شاخص‌های زیست محیطی ایران از منظر جامعه‌شناختی. مطالعات توسعه اجتماعی-اقتصادی، ۱ (۱)، ۳۳۵-۳۰۴.
- فرجی دیزجی، سجاد، ضیغمی دهقانی، فاطمه، صادقی، حسین. (۱۴۰۲). اثرات رانت منابع طبیعی و حکمرانی خوب بر شادکامی در کشورهای منتخب (رویکرد گشتاور تعمیم‌یافته). فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد مقابله‌ای، ۲۰ (۲)، ۳۱-۱.

- کریمی‌پور، یدالله. (۱۳۹۰). *الکولوژی سیاسی*، تهران: نشر انتخاب.
- گل‌خندان، ابوالقاسم، و عزیززاده، محمد. (۱۳۹۷). تأثیر غیرخطی شهرنشینی بر مخارج بخش عمومی: رویکرد الگوی رگرسیون انتقال ملایم. *اقتصاد شهری*، ۳(۱) (۴)، ۴۳-۵۸.
- محمدزاده، یوسف، قهرمانی، هادی. (۱۳۹۶). نقش حکمرانی خوب و اندازه دولت بر روی عملکرد محیط‌زیست در کشورهای منتخب جهان. *محیط شناسی*، ۴۳ (۳)، ۴۹۶-۴۷۷.
- محمدیان منصور، صاحب، گلخندان، ابوالقاسم، خوانساری، مجتبی، گلخندان، داود. (۱۳۹۴). تحلیل عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر شادی (یک تحلیل اقتصادسنجی با در نظر گرفتن محدودیت‌های مذهبی). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۶ (۲۵)، ۱۶۳-۱۲۵.
- منصف، عبدالعلی، معلمی، مژگان، بیابانی، جهانگیر، نجاتی، مهدی، طاهری زاده اناری پور، جواد. (۱۳۹۸). بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر شادمانی در کشورهای منتخب: رهیافت رگرسیون آستانه‌ای پانل. *پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی*، ۹ (۳۶)، ۳۴-۱۵.
- ناصری، علی رضا، فرجی دیزجی، سجاد، پورسلیمی، حمید رضا. (۱۳۹۶). رانت منابع طبیعی، فساد و حکمرانی خوب (شواهدی از کشورهای دارنده منابع طبیعی). *فصلنامه مطالعات اقتصاد انرژی*، ۱۳ (۵۵)، ۱۰۷-۱۳۲.

منابع لاتین

- Alesina, A., Di Tella, R., & MacCulloch, R. (2004), Inequality and happiness: are Europeans and Americans different?, *Journal of public economics*, 88 (9-10) : 2009-2042.
- Ali, S., Murshed, S. M., & Papyrakis, E. (2020). Happiness and the resource curse. *Journal of Happiness Studies*, 21 (2) , 437-464.
- Anitasari, M., & Ariska, Y. I. (2025). Study Of The Influence Of Public Expenditure And Macroeconomic Variables On The Happiness Index In Sumatera. *EKOMBIS REVIEW: Jurnal Ilmiah Ekonomi dan Bisnis*, 13(1), 403-414.
- Apergis, N., & Payne, J. E. (2014). The oil curse, institutional quality, and growth in MENA countries: Evidence from time-varying cointegration. *Energy Economics*, 46, 1-9.
- Arshed, N., Arif, A., Abbas, R. Z., & Hameed, K. (2021). Comparing quality of institutions with happiness of Asian people. *Estudios de economía aplicada*, 39 (2) , 12.
- Arezki, R., & Brückner, M. (2011). Oil rents, corruption, and state stability: Evidence from panel data regressions. *European economic review*, 55(7), 955-963.
- Argyle, M. (2013), *The psychology of happiness*, Routledge.
- Astor, M. (2018). Want to be happy? Try moving to Finland. *The New York Times*. [Last accessed on 2018 Mar 14].
- Behera, D. K., Padmaja, M., & Dash, A. K. (2024). Socioeconomic determinants of happiness: Empirical evidence from developed and developing countries. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 109, 102187.
- Bjorvatn, K., Farzanegan, M. R., & Schneider, F. (2012). Resource curse and power balance: Evidence from oil-rich countries. *World Development*, 40(7), 1308-1316.
- Carabelli, A. M., & Cedrini, M. A. (2011), The economic problem of happiness: Keynes on happiness and economics, In *Forum for Social Economics*, 40 (3) : 335-359.
- Eddington, N. & Shuman, R. (2004). Subjective well-being. Presented by Continuity Psychology Education. *The Journal of Personality & Social Psychology*, 34 (8) , 41-57..
- Esty, D. C., & Porter, M. E. (2005). National environmental performance: an empirical analysis of policy results and determinants. *Environment and development economics*, 10(4), 391-434.
- Elmassah, S., & Hassanein, E. A. (2022). Can the Resource Curse for Well-Being Be Morphed into a Blessing? Investigating the Moderating Role of Environmental Quality, Governance, and Human Capital. *Sustainability*, 14 (22) , 15053.
- Easterlin, R. A. (2005). Building a better theory of well-being. *Economics and happiness: Framing the analysis*, 29, 64.
- Easterlin, R. A. (1995), Will raising the incomes of all increase the happiness of all?, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 27 (1) : 35-47.
- Field, C. B., & Barros, V. R. (Eds.). (2014). *Climate change 2014-Impacts, adaptation and vulnerability: Regional aspects*. Cambridge University Press.
- Frey, B. & Stutzer, A. (2002). "What Can Economists Learn from Happiness Research?". *Journal of Economic Literature*. 40 (2) , 402-435.
- Graham, C. (2011). "The Pursuit of Happiness on Economy of Well-Being". *Washington, D. C. : Brookings Institution Press*.
- Hailu, D., & Kipgen, C. (2017). "The extractives dependence index (EDI)". *Resources Policy*, 51, 251-264.
- Helliwell, J. F., Huang, H., Wang, S., & Norton, M. (2020). *The social foundations of world happiness . World Happiness Report 2020*.
- Hu, Y.; Xiao, D. The threshold of economic growth and the natural resource curse. *Manag. World* 2007, 4, 15-23.

- Knabe, A. , & Rätzl, S. (2010) , Income, happiness, and the disutility of labour, *Economics Letters*, 107 (1) : 77-79.
- Lashitew, A.; Werker, E. Do natural resources help or hinder development? Resource abundance, dependence, and the role of institutions. *Resour. Energy Econ.* 2020, 61, 101183.
- Lee, B., Kim, H., & Tavakoli, A. (2023). The impact of economic growth, inflation and unemployment on subjective financial satisfaction: a new global evidence. *Cogent Economics & Finance*, 11(2), 2287908.
- Mignamissi, D. , & Kuete, Y. F. M. (2021). Resource rents and happiness on a global perspective: The resource curse revisited. *Resources Policy*, 71, 101994.
- Nademi, Y. (2018). “The Resource Curse and Income Inequality in Iran”. *Quality & Quantity*, 52 (3) , 1159-1172.
- Nguyen, B. K. Q., & Le, V. (2021). The relationship between global wealth and happiness: An analytical study of returns and volatility spillovers. *Borsa Istanbul Review*, 21, S80-S89.
- Ogundiya, I.S. (2010). Democracy and Good Governance: Nigeria’s Dilemma. *African Journal of Political Science and International Relations*. 4(6), 201-208.
- Oishi, S., Cha, Y., Komiya, A., & Ono, H. (2022). Money and happiness: the income–happiness correlation is higher when income inequality is higher. *PNAS nexus*, 1(5), pgac224.
- Ouweneel, P. (2002). “Social Security and Well-Being of the Unemployed in 42 Nations”. *Journal of Happiness Studies*, 3 (2) , 167-192.
- Ruprah, I. J. , & Luengas, P. (2011) , Monetary policy and happiness: Preferences over inflation and unemployment in Latin America, *The Journal of Socio-Economics*, 40 (1) : 59-66.
- Sinha, A.; Sengupta, T. Impact of natural resource rents on human development: What is the role of globalization in Asia Pacific countries? *Resour. Policy* 2019, 63, 101413
- Slesman, L. (2022). The elusive curse of natural resources on happiness. *Resources Policy*, 79, 103112.
- Van Praag, B. M. , Van Praag, B. , & Ferrer-i-Carbonell, A. (2004) , *Happiness quantified: A satisfaction calculus approach*, Oxford University Press.
- Wilson, E. O. (2000). *Sociobiology*. Harvard University Press.
- Zallé, O. (2019). Natural resources and economic growth in Africa: The role of institutional quality and human capital. *Resour. Policy* 2019, 62, 616–624.

The Impact of Oil Rents and Global Warming on Happiness, with an Emphasis on the Role of Good Governance in Oil-Producing Countries

Farnoosh Alsadat Sadri¹, Narciss Amin Rashti², Azadeh Mehrabian³, Roya Seyfipour⁴

Doi: 10.82383/jdep.2025.1226862

Abstract

This study examines the impact of oil rents and global warming on happiness in 14 oil-exporting countries over the period 2010–2023, emphasizing the moderating role of good governance. Using the Panel Quantile ARDL (PQARDL) method, the results reveal the following: In the long run, oil rents exert a significant negative and intensifying effect on happiness at middle and upper quantiles, but only at the upper quantile in the short run. Good governance consistently enhances happiness in the long run across all quantiles and in the short run at the lower quantile. Global warming significantly reduces happiness in the long run across all quantiles, yet shows no short-run significance. The interaction between global warming and governance is negative in the long run, implying that governance cannot fully offset warming's adverse effect. However, net effects reveal governance thresholds: -0.65 (lower quantile), -0.91 (middle), and -0.86 (upper). Exceeding these thresholds mitigates the negative impact of warming. Similarly, the oil rent–governance interaction is negative at middle and upper quantiles in the long run. Governance thresholds of -1.25 (middle) and -1.16 (upper) indicate that sufficiently strong institutions reduce the resource curse's harm to well-being. Symmetry tests confirm symmetric long-run coefficients for oil rents, governance, and their interaction, but asymmetric effects for global warming across quantiles and time horizons.

Keywords: Oil rent, global warming, happiness, quantile autoregressive distributed lag method.

¹ Ph.D. Student, Department of Economics, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. farnoosh.sadri@iau.ac.ir

² Assistant Professor, Department of Economics, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) n.aminrashti@iau.ac.ir

³ Assistant Professor, Department of Economics, Department of Economics, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. azadehmehrabian@iau.ac.ir

⁴ Assistant Professor, Department of Economics, Department of Economics, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. Roy.seifipour@iau.ac.ir